Az Akadémiai Könyvtár alapítása

1826. március 17-én, két nappal azután, hogy az országgyűlés elfogadta az előterjesztést a Magyar Tudós Társaság létrehozásáról, amely gróf Széchenyi István és három alapító társa 1825. november 3-i felajánlása alapján készült, gróf Teleki József (1790–1855) lerakta a könyvtár alapjait: a maga, mostohaanyja és testvérei nevében az országgyűlésen felajánlotta könyvtárukat a létrehozandó társaság számára.

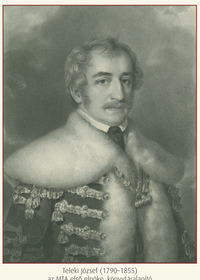

Teleki József (1738–1796)
ismeretlen festő, Teleki Téka, Marosvásárhely

Teleki László (1764–1821), MTA KIK Kézirattár

Az Akadémiai Könyvtár alapító állományát képező Teleki-könyvtár a tudományok és a kultúra megbecsülését generációkon keresztül átörökítő arisztokrata Teleki család három tagjának kiterjedt könyvgyűjtő tevékenysége révén jött létre. A koronaőr Teleki József (1738–1796) pesti, Szervita téri házában kialakított egy könyvtárat a korszak legújabb, legszínvonalasabb könyveiből. Ezt fia, Teleki László (1764–1821) nagymértékben gyarapította, és az akadémiai eszme lelkes támogatójaként könyvtára rendjét nem a saját érdeklődése szerint alakította, hanem úgy, ahogy egy reménybeli magyar akadémia könyvtárának felépítését elképzelte. A pesti könyvtár a gróf halálakor már mintegy 24 000 kötetet számlált. Örökösei egyben tartották a könyvgyűjteményt, és gondozását a tudományok iránt leginkább érdeklődő fiúra, Teleki Józsefre (1790–1855) bízták, aki apja nyomdokaiba lépve tovább folytatta a bibliotéka gyarapítását, nagyjából 30 000 kötetesre növelve azt. A felajánlás egyike a reformkor országos jelentőségű alapításainak, amely „a haza minden polgára” használatára szánt nyilvános nagy könyvtárral gazdagította a már működő pesti könyvtárak sorát.

Teleki József (1790–1855)
az MTA első elnöke, könyvtáralapító
Karl Mahlknecht acélmetszete Barabás Miklós rajza után

Az Akadémiai Könyvtár otthonai

A Deron-ház (későbbi nevén Nákó-palota) 1837-ben
Carl Vasquez grafikája

Az elhelyezés nehézségei miatt a könyvgyűjtemény sokáig nem került a Tudós Társaság birtokába. A Deron-házban, ahol a Társaság először bérelt helyiségeket, a könyvtár számára nem volt hely, ezért a könyvtár eredeti helyén, a Szervita téri Teleki-palotában maradt, és Teleki József megengedte, hogy a Társaság tagjai minden hónap 1-jén és 15-én reggel 9 és déli 1 óra közt használhassák. A könyvtár átvételének hiányában a könyvtárnok kinevezése is váratott magára, a könyvtári ügyeket Toldy Ferenc titoknok (főtitkár) intézte.

A Szervita tér észak felől 1827–1828 körül. A kép baloldalán a Telekek háza látható
„A' Szerviták piatza Pesten. Serviten Platz in Pesth.”feliratal.
Rézkarc, Hofbauer János nyomán, Budapesti Történeti Múzeum

A Tudós Társaság 1833-ban átköltözött az Urak utcájában (ma Petőfi Sándor utca 3. szám alatt) található, éppen felépített Trattner–Károlyi-ház első emeletére, majd néhány év múlva a második szinten béreltek helyiségeket a könyvtár számára. Itt helyezték el az újabb könyvadományokat (köztük a legnagyobbat, a Batthyány Kázmér és Gusztáv közel 30 000 kötetes családi könyvtárait). Miután a Teleki család 1844 nyarán bérbe adta palotáját, a költözést nem lehetett tovább halogatni. Toldy Ferenc 1844 szeptemberében átvett 21 000 kötetet (a fennmaradó, teológiai témájú 9000 kötetnek nem jutott hely). A Teleki-könyvtárat a Trattner–Károlyi-házban az eredeti alapítói elképzeléseknek megfelelően elkülönítve állították fel saját szakrendje szerint, és az egyéb forrásból származó könyvtári állományrésszel együtt használható állapotba került. 1844. december 23-án tartották az Akadémiai Könyvtár ünnepélyes megnyitóját. Mint ismeretes, ebből az alkalomból írta Vörösmarty Mihály, az Akadémia rendes tagja a *Gondolatok a könyvtárban* című költeményét.

200
MTA
1826
K